

**Kodeks
postępowania
cywilnego. Tom V.
Komentarz do art. 1096–1217**

Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego

Przepis wstępny (*uchylony*)

Art. 1096. (*uchylony*)

Księga pierwsza. Jurysdykcja krajowa

Tytuł I. Przepisy ogólne

Literatura: *M. Allerhand*, Glosa do orzeczenia SN Izba I (sek. II) z 7.4.1934 r., C. II.Ż. 739/2, OSP 1934, poz. 339; *B. Bladowski*, Glosa do postanowienia SN – Izba Cywilna i Administracyjna z 28.1.1988 r., II CR 1/88, OSP 1989, Nr 1, poz. 5; *tenże*, Zażalenie w postępowaniu cywilnym, Kraków 2006; *L. Błaszczak*, „Stan sprawy w toku” a „zawisłość sprawy” w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (na przykładzie postępowania rozpoznawczego). Wybrane zagadnienia, w: *E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, L. Błaszczak* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania, Sopot 2016; *G. Breuleux*, Internationale Zuständigkeit und anwenbares Recht, Zürich 1969; *W. Broniewicz*, Glosa do postanowienia SN – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 10.7.1972 r., I PR 129/72, OSPiKA 1972, Nr 2; *tenże*, Glosa do postanowienia SN z 27.9.2000 r., V CKN 1465/00, OSP 2001, Nr 6; *tenże*, Glosa do wyroku SN – Izba Cywilna z 8.1.1998 r. II CKN 553/97, OSP 1999, Nr 7–8; *tenże*, Glosa do wyroku SN – Izba Cywilna z 10.2.1998 r., II CKN 600/97, OSP 1999, Nr 3, poz. 58; *tenże*, Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym według k.p.c., Pal. 1966, Nr 2; *tenże*, Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym, Warszawa 1971; *tenże*, Umorzenie postępowania cywilnego, w: Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa–Wrocław 1967; *W. Broniewicz, A. Marciniak*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016; *M.J. Brojde*, Jewish Law Courts in America: Lessons Offered to Sharia Courts by the Beth Din of America Precedent, n.Y.L. Sch. L. Rev. 2012/13, t. 57; *J. Cagara*, Udział cudzoziemca w charakterze powoda przed sądem polskim, NP 1976, Nr 6; *P. Cioch, K. Mularczyk*, Sprawozdanie z seminarium naukowego „Sądowa kontrola rozstrzygnięć arbitrażowych i ugód mediacyjnych”, ADR 2010, Nr 4; *M. Czepelak*, Glosa do postanowienia SN z 5.1.2001 r., I CKN 1180/00, Rej. 2003, Nr 11, s. 182–183; *tenże*, Glosa do postanowienia SN z 17.1.2002 r. III CZP 77/01, Rej. 2003, Nr 12; *C. Dohm*, Die Einrede ausländisches Rechtshängigkeit im deutschen internationalen Zivilprozeßrecht, Berlin 1995; *W. Dütz*, Rechtsstaatlicher Gerichtsschutz im Privatrecht. Zum sachlichen Umfang der Zivilgerichtsbarkeit, Berlin, Zürich 1970; *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom V, Warszawa 2012; *tenże* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II, Warszawa 2016; *tenże*, Glosa do wyroku SN z 27.2.1979 r., III CRN 306/79, OSPiKA 1980, Nr 9; *tenże*, Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, w: Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtyśniskiemu, Poznań 2005; *T. Ereciński, J. Ciszewski*, Międzynarodowe postępowanie cywilne, Warszawa 2000; *E. Gapska*, Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009; *A. Góra-Błaszczkowska*, Postanowienia sądu I instancji w procesie cywilnym, Warszawa 2002; *C.C. Griffiths*, Sharia and Beth Din courts in the UK: is legal pluralism nothing more than a necessary political fiction?, St.Iur.Torun., 2014, st. XV; *H. Grothe*, „Exorbitante” Gerichtszuständigkeit im Rechtsverkehr zwischen Deutschland und den USA, RabelsZ 1994, Nr 58; *P. Grzegorzczak*, Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010; *tenże*, Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej, Warszawa 2007; *tenże*, Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia), cz. II, PS 2014, Nr 7–8; *tenże*, Reżim procesowy immunitetu państwa w postępowaniu cywilnym,

PS 2010, Nr 1; *tenże*, Zagraniczne spółki handlowe w zagranicznym europejskim prawie procesowym cywilnym, w: *M. Cejmer, J. Napierala, T. Sójka* (red.), Europejskie prawo spółek. Tom IV. Spółki zagraniczne w Polsce, Warszawa 2008; *R. Grzeszczak, M. Krajewski*, „Sąd” w świetle przepisów art. 47 KPP oraz art. 267 TFUE, EPS 2014, Nr 6; *U. Haas*, Die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer und internationaler Schiedssprüche, Berlin 1991; *tenże*, Rechtshängigkeitssperre und Sachzusammenhang, w: *G. Lüke* (red.), Festschrift für Akira Ishikawa zum 70. Geburtstag am 27. November 2001, Berlin 2001; *W.J. Habscheid*, Zur Berücksichtigung der Rechtshängigkeit eines ausländischen Verfahrens, RabelsZ 1967, Nr 2; *S. Hanausek*, Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym, Warszawa 1966; *D. Henrich*, Zur Berücksichtigung der ausländischen Rechtshängigkeit von Privatentscheidung, IPRax 1995, Nr 2; *A. Hrycaj*, w: *H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz. Tom V, Warszawa 2013; *J. Jagiela*, Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym, PiP 2003, Nr 4; *A. Jakubecki*, Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym, NP 1982, Nr 7–8; *tenże*, w: *H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I, Warszawa 2013; *J. Jodłowski*, Glosa do orzeczenia SN z 22.IX.1966 r., III CR 150/65, PiP 1966, Nr 3; *tenże*, Glosa do postanowienia SN z 7.12.1973 r., II CZ 181/73, PiP 1976, Nr 12; *tenże*, Jurysdykcja sądów polskich w sprawach spadkowych po cudzoziemcach zamieszkałych w Polsce, PiP 1976, Nr 6; *tenże*, Kilka kwestii z teorii międzynarodowego postępowania cywilnego, PiP 1974, Nr 2; *tenże*, Orzecznictwo SN z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, NP 1974, Nr 4; *tenże*, Problem uznawania zagranicznych rozwodów administracyjnych, Pal. 1979, Nr 11–12; *tenże*, Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego, Warszawa 1977; *tenże*, Zasady przewodnie polskiego międzynarodowego prawa procesowego cywilnego, Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa–Wrocław 1967; *J. Jodłowski, W. Stedlecki*, Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958; *K. Korzan*, Kilka uwag na temat powództw przeciwegzekucyjnych, NP 1966, Nr 9; *tenże*, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2004; *tenże*, Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, Warszawa 1986; *J. Kruczalak-Jankowska*, Czy stosowanie obcego prawa przez sąd polski może być niesprawiedliwe? Rozważania z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego i międzynarodowego i międzynarodowej procedury cywilnej na tle postanowienia sądów rejonowego i okręgowego w Kielcach z 2015 roku (II CA 1533, II CZ 1784), GSP 2016, t. XXXV; *M. Krusche*, Entgegenstehende ausländische Rechtshängigkeit, MDR 2000, Nr 12; *A. n. Makarov*, Theorie und Praxis der Qualifikation, w: *E. v. Caemmerer, A. Niksich, K. Zweigert* (red.), Festschrift für Hans Döle, t. II, Tübingen 1963; *A. Marciniak*, Podstawa egzekucji sądowej, Łódź 1991; *tenże*, w: *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II, Warszawa 2016; *K. Markiewicz*, Postępowanie w sprawach depozytowych, Warszawa 2007; *P.G. Mayr*, w: *W. Fasching, A. Konecny* (red.), Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen, t. 3, Wien 2004; *M.-R. McGuire*, Verfahrenskoordination und Verjährungsunterbrechung im Europäischen Prozessrecht, Tübingen 2004; *G. Mitsopoulos*, Gedanken zu einigen wichtigen Problemen der Zivilprozeßrechtslehre, ZZP 1978, Nr 2; *R. Moon*, Bruker v. Marcovitz – Divorce and the Marriage of Law and Religion, SCLR 2008, t. 42; *P. Mostowik*, Władza rodzicielska i opieka nad dzieckiem w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2014; *J. Mucha*, Torpedo-actions jako niepożądany skutek zasady First – Come, First Served, Edukacja bez granic – mimo barier. Edukacja XXI wieku 2008, Nr 14; *taż*, Zawisłość sprawy w procesie cywilnym, Warszawa 2014; *A. Oklejak, R. Więckowski*, Ochrona prawa jednostki w świetle bezwzględnych przesłanek procesu cywilnego, ZNUJ Prace prawnicze 1983, Nr 108; *A. Olaś*, Umorzenie postępowania cywilnego, Warszawa 2016; *K. Opuštil, M. Spyra*, w: *M. Cejmer, J. Napierala, T. Sójka* (red.), Europejskie prawo spółek. Tom IV. Spółki zagraniczne w Polsce, Warszawa 2008; *M. Pazdan*, Glosa do uchwały SN – Izba Cywilna z 19.10.1977 r., III CZP 76/77, OSPiKA 1979, Nr 1; *tenże*, Zasięg jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych, SC 1972, t. XX; *K. Piasecki*, Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV, Warszawa 2013; *tenże*, Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny, Warszawa 1970; *tenże*, w: *Z. Resich* (red.), System prawa procesowego cywilnego, Wrocław 1987; *K. Potrzebowski*, Kilka uwag w sprawie uznawania orzeczeń sądów zagranicznych, Pal. 1974, Nr 4–5; *J. Puchala*, Zawisłość spraw wszczętych przed sądami różnych państw członkowskich w świetle rozporządzenia Nr 1215/2012, EPS 2016, Nr 4; *M. Radwan*, w: *M. Manowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217, Warszawa 2015; *J. Rajski*, „Pobyt” jako łącznik uzasadniający jurysdykcję krajową sądów w międzynarodowym prawie procesowym cywilnym, PiP 1960, Nr 4–5; *W.H. Rechner*, Zur „Vollstreckungsnähe” der Oppositionsklage, JBl 2012, Nr 2; *J. Rodziewicz*, Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym, Gdańsk 2000; *M. Romanowski*, W sprawie likwidacji koncepcji ułamnej osoby prawnej w projekcie części ogólnej nowego Kodeksu cywilnego, w: Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana prof. B. Gawlikowi, Warszawa 2012; *P. Ryłski*, Działanie sądu z urzędu a podstawa

faktyczna wyroku cywilnego, Warszawa 2009; *tenże*, w: *H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V, Warszawa 2013; *F. Sander, S. Breßler*, Das Dilemma mitgliedstaatlicher Rechtsgleichheit und unterschiedlicher Rechtsschutzstandards in der Europäischen Union – Zum Umgang mit sogenannten Torpedoklagen, ZZZ 2009, Nr 2; *E. Schumann*, Internationale Rechtshängigkeit (Streitenhängigkeit), FS Kralik, Wien 1986; *R.A. Schütze*, Das internationale Zivilprozessrecht in der ZPO, Berlin 2011; *W. Siedlecki*, Kilka uwag w związku z uznaniem w Polsce zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych, Rozprawy Prawnicze. Księga Pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego, Kraków–Warszawa 1964; *tenże*, Nieważność procesu cywilnego, Warszawa 1965; *tenże*, Ochrona praw jednostki w procesie cywilnym, ZNUJ Prace Prawnicze 1978, Nr 81; *E. Sisson*, The Future of Sharia Law in American Arbitration, VJTL 2015, t. 48; *W. Skierkowska*, Międzynarodowe postępowanie cywilne przed sądem polskim w sprawach o roszczenia alimentacyjne, Warszawa 1969; *S. Soltysiński*, Recenzja, Maksymilian Pazdan: Prawo prywatne międzynarodowe. Zarys wykładu, Warszawa 1987, PWN, s. 262, PiP 1988, Nr 11; *H.B. Stravitz*, *Sayonara to Minimum Contacts: Asahi Metal Industry Co. v. Superior Court*, SCLR 1988, t. 39; *T. Strumiłło*, w: *J. Jankowski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 730–1217, Warszawa 2015; *F. Stumpe*, Torpedo-Klagen im Gewand obligatorischer Schlichtungsverfahren – Zur Auslegung des Art. 27 EuGVVO, IPRax 2008; *K. Sznajder-Peroń*, Kolizja postępowań przed sądem państwowym i polubownym: uwagi na tle europejskich uregulowań procesowych, PPPM 2012, Nr 10; *A. Torbus*, Europejski system jurysdykcyjny w sprawach cywilnych i handlowych (kilka uwag o stosowaniu Rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001), w: *A. Oklejak* (red.), Czerdziesięciolecie kodeksu postępowania cywilnego: Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.), Kraków 2006; *tenże*, Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, EPS 2005, Nr 3; *tenże*, Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu postępowania zabezpieczającego oraz postępowania egzekucyjnego, w: *A. Marciniak* (red.), Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, Sopot 2016; *tenże*, Prawo do sądu jako przesłanka przerwy biegu przedawnienia w razie wytoczenia powództwa przed sądem państwa obcego, w: *H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Warszawa 2009; *tenże*, Umowa jurysdykcyjna w systemie międzynarodowego postępowania cywilnego, Toruń 2012; *tenże*, Ustanowienie jurysdykcji sądów państwa członkowskiego przez wdanie się w spór według rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001, EPS 2008, Nr 6; *tenże*, Wytoczenie powództwa przed sądem państwa obcego jako przyczyna przerwy biegu przedawnienia, art. 123 § 1 pkt 1 k.c., PPC 2015, Nr 3; *tenże*, Zawezwanie do zawarcia ugody w postępowaniu pojednawczym a problem nadużycia prawa, w: *A. Jakubecki, J. Strzępka* (red.), Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka, Warszawa 2010; *tenże*, w: *A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz* (red.), Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. System Prawa Handlowego. Tom 6, Warszawa 2016; *H. Trammer*, Polska jurysdykcja krajowa w sprawach o uznanie za zmarłego i prawo właściwe dla tych spraw, NP 1969, Nr 6; *tenże*, W sprawie perpetuacji jurysdykcji krajowej, PiP 1960, Nr 1; *B. Trocha*, Problematyka zawisłości sprawy w rozporządzeniu Nr 1215/2012 (Bruksela I bis), MoP 2103, Nr 20; *tenże*, w: *J. Jankowski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom II, Warszawa 2015; *O. Vogel*, Der Eintritt der Rechtshängigkeit nach Art. 21 und 22 des Lugano-Übereinkommen, SJZ 1994, Nr 16/17; *M. Walasik*, Zawisłość sprawy w postępowaniach o stwierdzenie zasiedzenia tej samej nieruchomości, PPC 2012, Nr 4; *N. Wallner-Friedl*, w: *D. Czernich, G.E. Kodek, P.G. Mayr* (red.), Europäisches Gerichtsstands- und Vollstreckungsrecht, Wien 2015; *K. Weitz*, Czy europejskie normy jurysdykcyjne w sprawach cywilnych i handlowych mają zastosowanie w sądowym postępowaniu pojednawczym (art. 184–186 KPC)?, PPC 2014, Nr 3; *tenże*, Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005; *tenże*, Procesowe znaczenie zawisłości sprawy przed sądem zagranicznym (uwagi de lege ferenda na tle prawnoporównawczym), KPP 2003, Nr 1; *tenże*, w: *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V, Warszawa 2012; *E. Wengerek*, Przeciwegelkacyjne powództwa dłużnika, Warszawa 1967; *T. Wiśniewski*, Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1996; *tenże*, Problematyka instancyjności postępowania sądowego w sprawach cywilnych, w: *Ars et Ius*. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego, Warszawa 2005; *tenże*, Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2013; *tenże*, w: *J. Gudowski* (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia, cz. 2, Warszawa 2013; *tenże*, w: *T. Wiśniewski* (red.), System Prawa Handlowego, Tom 7. Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców, Warszawa 2013; *M. Zachariasiewicz*, Konwencja rzymska a trusty, EPS 2009, Nr 4; *K. Zawada*, Uznanie zagranicznych rozwodów administracyjnych w świetle nowego prawa o aktach stanu cywilnego, NP 1988, Nr 7–8; *F. Zedler*, Jurysdykcja krajowa sądów polskich według umów zawartych przez Polskę z państwami europejskimi, RPEiS 1991, Nr 4; *T. Zembrzusi*, Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym,

Warszawa 2011; *E. Żarnowiec*, w: *M. Pazdan* (red.), System Prawa Prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe. Tom 20A, Warszawa 2014; *T. Żyżnowski*, w: *H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz. Tom I, Warszawa 2013.

Art. 1097. [Czas orzekania o jurysdykcji]

§ 1. Jurysdykcja krajowa istniejąca w chwili wszczęcia postępowania trwa nadal, choćby jej podstawy odpadły w toku postępowania.

§ 2. Sąd nie może uznać, że brak jest jurysdykcji krajowej, jeżeli jej podstawy powstały w toku postępowania.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Uwagi wprowadzające	1–22	II. Ciągłość jurysdykcji krajowej (<i>perpetuatio iurisdictionis</i>)	23–26
1. Pojęcie jurysdykcji krajowej	1	1. Cel regulacji	23
2. Podmiotowe ujęcie jurysdykcji krajowej	2	2. Następcze uzupełnienie podstaw jurysdykcji	24
3. Przedmiotowe ujęcie jurysdykcji krajowej	3	3. Czasowe powiązanie sprawy z jurysdykcją sądów polskich	25
4. Ujęcie kompetencyjne jurysdykcji krajowej	4	4. Czasookres ciągłości jurysdykcji krajowej	26
5. Rodzaje jurysdykcji	5	III. Podstawy ciągłości jurysdykcji krajowej	27–40
6. Jurysdykcja krajowa bezpośrednia	6	1. Odpadnięcie podstaw faktycznych opisanych w łączniku norm jurysdykcyjnych	27
7. Jurysdykcja krajowa pośrednia	7	2. Odpadnięcie podstaw faktycznych opisanych w pojęciach hipotez norm jurysdykcyjnych	28
8. Rodzaje jurysdykcji bezpośredniej	8	3. Zmiana przez sąd w trakcie postępowania kwalifikacji prawnej sprawy	29
9. Jurysdykcja krajowa – władza jurysdykcyjna (<i>facultas iurisdictionis</i>)	9	4. Zmiana przepisów prawnych	30
10. Wymóg minimalnego, wystarczającego związku sprawy z państwem <i>fori</i>	10	5. Zmiana podstaw prawnych natury procesowej decydujących o skuteczności zawarcia umowy jurysdykcyjnej	31
11. <i>Lex fori processualis</i>	11	6. Zmiany przedmiotowe	32
12. Kolizyjna natura norm jurysdykcyjnych	12	7. Następstwo procesowe	33
13. Merytoryczna natura norm jurysdykcyjnych	13	8. Dopozwanie, zapozwanie, zawiadomienie	34
14. Wykładnia (kwalifikacja) norm jurysdykcyjnych	14	9. Cofnięcie pozwu wobec „pozornego” współuczestnika	35
15. Metody wykładni (kwalifikacji) pojęć norm jurysdykcyjnych	15	10. Immunitet sądowy	36
16. Metoda <i>lex fori</i> (pojęcia procesowe)	16	11. Sprawy depozytowe	37
17. Metoda kombinowana (pojęcia materialnoprawne)	17	12. Sprawy podziałowe	38
18. Metoda <i>legis causae</i>	18	13. Stadium jurysdykcyjne postępowania zabezpieczającego	39
19. Dyrektywa wykładni funkcjonalnej	19	14. Ciągłość jurysdykcji – powództwo opozycyjne	40
20. Wyłączenie stosowania przepisów KPC	20		
21. Relacja między prawem unijnym a konwencjami międzynarodowymi	21		
22. Konwencje, do których przystąpiła Unia Europejska	22		

I. Uwagi wprowadzające

- 1 1. **Pojęcie jurysdykcji krajowej.** Termin „jurysdykcja krajowa” należy do języka prawnego, jednakże ustawodawca nie zdefiniował jego znaczenia, pozostawiając to zadanie doktrynie i judykaturze. W przepisach KPC konsekwentnie używa się

sformułowania, iż określone sprawy „należą do jurysdykcji krajowej” (art. 1103, 1103¹ § 1, art. 1103² § 1, art. 1103³ § 1 KPC). W przepisach art. 1104 § 1 i art. 1105 § 1 KPC znajduje się zwrot o umownym poddaniu spraw jurysdykcji odpowiednio sądom państw obcych i polskich, natomiast w przepisie art. 1105 § 1 o umowie wyłączającej jurysdykcję. Ich usytuowanie w części czwartej KPC nie pozostawia wątpliwości, iż prorogacja lub derogacja odnosi się do jurysdykcji krajowej. W polskiej wersji językowej Konwencji lugańskiej z 1988 r. oraz z 2007 r., jak również rozporządzeń europejskich z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego użyto określenia „jurysdykcja”. W niektórych umowach międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, pojawia się określenie „właściwość”, „sąd właściwy” w znaczeniu tożsamym z jurysdykcją krajową („sąd właściwy” – art. 27 ust. 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Kuby o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych z 18.11.1982 r., Dz.U. z 1984 r. Nr 47, poz. 247; „sądy właściwe” – art. 27 ust. 1 umowy z 6.2.1960 r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, Dz.U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162).

2. Podmiotowe ujęcie jurysdykcji krajowej. W ujęciu podmiotowym przepisy 2 jurysdykcyjne prawa postępowania cywilnego dają odpowiedź na pytanie, kto podlega orzecznictwu sądów polskich, lub w innym ujęciu, kto może poszukiwać ochrony prawnej przed sądami polskimi (*J. Jodłowski, W. Siedlecki, Postępowanie cywilne, s. 57–58; F. Zedler, Jurysdykcja krajowa, s. 55*).

3. Przedmiotowe ujęcie jurysdykcji krajowej. W ujęciu przedmiotowym norma 3 jurysdykcyjna decyduje, w jakich sprawach sądy krajowe są właściwe i mogą czynić użytek z kompetencji orzeczniczej. Innymi słowy, jurysdykcja krajowa decyduje, w jakich sprawach sądy polskie są powołane do *ius dicere* [m.in. *M. Allerhand, Glosa do orzeczenia SN Izba I (sek. II) z 7.4.1934 r., C. II.Ż. 739/2, OSP 1934, poz. 339, s. 351; W. Broniewicz, Jurysdykcja krajowa, s. 32; M. Pazdan, Zasięg jurysdykcji, s. 123; H. Trammer, Polska jurysdykcja krajowa, s. 981*].

4. Ujęcie kompetencyjne jurysdykcji krajowej. Z art. 1110⁴ § 1 KPC wynika, 4 że jurysdykcja krajowa wyznacza podstawę kompetencyjną nie tylko dla czynności orzeczniczych sądu, ale również dla czynności organów egzekucyjnych [*K. Weitz, w: T. Ereciński (red.), Kodeks, t. V, 2012, s. 256*]. Co więcej, w razie rozstrzygnięcia co do istoty także czynności orzecznicze referendarza sądowego wymagają podstawy kompetencyjnej wynikającej z przepisów o jurysdykcji krajowej. Należy zatem przyjąć, że nie sposób ograniczyć jurysdykcji krajowej wyłącznie do kompetencji sądu. Powyższe uwagi pozwalają na określenie celu regulacji jurysdykcji krajowej, którym jest wyznaczenie kompetencji sądów lub innych organów danego państwa do rozstrzygnięcia spraw lub dokonywania innych czynności procesowych ze względu na powiązanie z porządkiem prawnym tego państwa (*K. Weitz, Jurysdykcja krajowa, s. 80*). Z punktu widzenia stron (uczestników) postępowania, normy jurysdykcyjne decydują o skutecznym użyciu kompetencji do uzyskania ochrony prawnej, co znajduje swój negatywny wyraz w postanowieniu o odrzuceniu pozwu (art. 1099 § 2 KPC) albo oddaleniu zarzutu pozwanego braku jurysdykcji (art. 222 KPC).

5. Rodzaje jurysdykcji. Kryterium podziału zależy w pierwszym rzędzie od 5 istnienia reguły ogólnej i reguły szczególnych. W aktach prawnych, które przyjmują ten rodzaj podziału, należy wyodrębnić jurysdykcję ogólną (np. art. 4 rozporządzenia Nr 1215/2012) oraz jurysdykcję szczególną (art. 7 i n. rozporządzenia Nr 1215/2012).

W przepisach KPC nie przyjęto takiego modelu regulacji, jako że ustawodawca określił jurysdykcję w poszczególnych kategoriach spraw cywilnych (T. Ereciński, J. Ciszewski, Międzynarodowe postępowanie cywilne, s. 74).

- 6 6. Jurysdykcja krajowa bezpośrednia**, zwana również jurysdykcją wewnętrzną, jurysdykcją do rozstrzygania sporu prawnego oznacza kompetencję **sądów lub innych organów danego państwa do rozstrzygania spraw lub dokonywania innych czynności procesowych** (zob. A. Torbus, Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń, s. 45).
- 7 7. Jurysdykcja krajowa pośrednia**, zwana również jurysdykcją zewnętrzną albo jurysdykcją do uznania orzeczenia zagranicznego. Jurysdykcja krajowa pośrednia nie ma znaczenia dla postępowania przed sądem pochodzenia orzeczenia. Jurysdykcja krajowa pośrednia służy do oceny, czy orzeczenie zagraniczne może zostać uznane (wykonane) ze względu na przepisy jurysdykcyjne państwa wezwanego (A. Torbus, Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń, s. 45). Polskie uregulowanie przewiduje badanie jurysdykcji pośredniej wyłącznie w razie istnienia jurysdykcji krajowej wyłącznej sądów polskich (art. 1146 § 1 pkt 2 KPC).
- 8 8. Rodzaje jurysdykcji bezpośredniej.** Tradycyjnie wyodrębnia się jurysdykcję przemienną (fakultatywną, alternatywną, równoległą), jeżeli ustawodawca nie zastrzegł jurysdykcji wyłącznej sądów państwa *fori*. Następnie jurysdykcję wyłączną, jeżeli norma jurysdykcyjna przewiduje właściwość międzynarodową wyłącznie sądów państwa *fori* (post. SN z 6.11.1978 r., IV CZ 127/78, Legalis), jurysdykcję konieczną (zob. komentarz do art. 1099¹) i jurysdykcję krajową umowną (zob. komentarz do art. 1104 i 1105). Ponadto wyróżnia się jurysdykcję krajową bezwzględną oraz względną – podlegającą lub niepodlegającą dyspozycji stron (art. 1104, 1105 KPC). Podział ten nie jest tożsamy z rozróżnieniem jurysdykcji wyłącznej oraz jej antonimu. Nie każda sprawa podlegająca jurysdykcji krajowej niewyłącznej jest jednocześnie sprawą wykazującą zdatność prorogacyjną – derogacyjną (K. Weitz, Jurysdykcja krajowa, s. 230 i n.).

Z oczywistych przyczyn powyższy podział ma wyłącznie znaczenie dla porządku jurysdykcyjnego państwa *fori*. Nie istnieje możliwość władczego oddziaływania na kompetencję legislacyjną innych państw, które w tych samych sprawach mogą kształtować przepisy jurysdykcyjne własnych sądów (J. Jodłowski, Zasady przewodnie, s. 142–143). Rozdzielność kompetencji legislacyjnych różnych państw jest pierwotną przyczyną stanowienia kolidujących ze sobą norm jurysdykcyjnych, co prowadzi do konfliktów jurysdykcyjnych w sprawach wytoczonych co najmniej w dwóch państwach. Te kolizje są eliminowane w pierwszym rzędzie przez przepisy międzynarodowego prawa jednolitego.

- 9 9. Jurysdykcja krajowa – władza jurysdykcyjna (*facultas iurisdictio*).** Nieodzwonne jest odniesienie się do ważnego rozróżnienia wprowadzonego przez ZmKPC z 5.12.2008 r. nowelizującą międzynarodowe postępowanie cywilne w KPC (weszła w życie 1.7.2009 r.). Obecnie jednoznacznie należy odróżnić jurysdykcję krajową w rozumieniu międzynarodowej właściwości od władzy jurysdykcyjnej (*facultas iurisdictio*), której wykonywanie może zostać ograniczone przez przepisy immunizujące wynikające z międzynarodowego prawa publicznego lub umiejscowione w KPC (Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Księga pierwsza a. Immunitet sądowy i egzekucyjny).

O ile w poprzednio obowiązującym stanie prawnym immunitet stanowił okoliczność wyłączającą jurysdykcję krajową, to obecnie w „Księdze pierwszej a” części czwartej

KPC zrezygnowano ze zwrotu „zwolnienie spod jurysdykcji krajowej”. Wydaje się, że powyższa zmiana jest wyrazem woli ustawodawcy odróżnienia podległości władzy jurysdykcyjnej (egzekucyjnej) od jurysdykcji krajowej rozumianej jako międzynarodowa właściwość (P. Grzegorzczak, Reżim procesowy, s. 24). Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie stanowi zatem odejście od stanowiska wypowiedzianego w doktrynie w poprzednim stanie prawnym, iż jurysdykcja krajowa jest pojęciem zbiorczym obejmującym rodzajowo odmienne zjawiska prawne – *facultas iurisdictionis*, której podstawą jest prawo międzynarodowe publiczne oraz międzynarodową właściwość (T. Ereciński, Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, s. 1011).

Regulacja międzynarodowej właściwości nie odpowiada na pytanie, które państwo posiada władzę jurysdykcyjną, gdyż ta wynika z relacji między suwerennymi państwami, ale czy istnieje lub nie istnieje podstawa do użycia kompetencji orzeczniczej wynikającej z przepisów zaliczanych do prawa krajowego. Przyjęcie koncepcji odróżniającej *facultas iurisdictionis* od międzynarodowej właściwości (jurysdykcji krajowej) pozwala na przyporządkowanie kwestii wynikających z relacji między suwerennymi państwami do zakresu władzy jurysdykcyjnej, która może zostać ograniczona normatywnie przez prawo międzynarodowe publiczne. W takich sytuacjach nie dochodzi do ograniczeń jurysdykcji krajowej, czy w wypadku immunitetów zwolnienia spod jurysdykcji, ale do następczego braku jurysdykcji krajowej (K. Weitz, Jurysdykcja krajowa, s. 87–88).

10. Wymóg minimalnego, wystarczającego związku sprawy z państwem *fori*. 10

W doktrynie formułowany jest dyskusyjny pogląd, że prawo międzynarodowe publiczne stanowi wymogi dla stanowienia jurysdykcji krajowej w sprawach, które wykazują przynajmniej minimalny związek z państwem *fori* (ang. *minimum contacts, genuine link*). Ustanawianie jurysdykcji w sprawach, które nie wykazują związku z państwem *fori*, i w konsekwencji orzekanie na podstawie takich przepisów jurysdykcyjnych jest rodzajem ingerencji w zakres władzy innego państwa. Ta koncepcja jest wykorzystywana jako remedium na przywłaszczanie sobie kompetencji sądów USA w sprawach nawet pośrednio dotyczących podmiotów prawa zamieszkałych lub mających siedzibę w tym państwie (zob. H. Grothe, „Exorbitante”, s. 591–592; H.B. Stravitz, *Sayonara to Minimum Contacts: Asahi Metal Industry Co. v. Superior Court*, SCLR 1988, t. 39, s. 189 i n.).

11. *Lex fori processualis*. Regule *lex fori processualis* przypisuje się naturę kolizyjną 11 w tym znaczeniu, że wyraża nakaz stosowania przez sąd przepisów procesowych obowiązujących w państwie jego siedziby do kwestii nacechowanych procesowo (A. Torbus, Wytoczenie powództwa, s. 331).

Co do zasady ta norma ma charakter normy jednostronnej, aczkolwiek nie wyklucza się jej rozbudowania do normy zupełnej. Jakie sytuacje życiowe są nacechowane procesowo, należy ustalić po dokonaniu odpowiednich zabiegów kwalifikacyjnych (zob. uwagi odnośnie do kwalifikacji T. Ereciński, J. Ciszewski, Międzynarodowe postępowanie cywilne, s. 18 i n.; A. Torbus, Wytoczenie powództwa, s. 333–334). W doktrynie od dawna kwestionuje się niedopuszczalność stanowienia kolizyjnych norm procesowych. Wyrazem tego jest stanowienie procesowych norm kolizyjnych zarówno w prawie polskim, jak i europejskim (np. art. 1117 KPC; zob. P. Grzegorzczak, Zagraniczne spółki handlowe, s. 175–176). Akceptacja istnienia takich norm oznacza, że reguła *lex fori processualis* wobec szczególnych procesowych norm kolizyjnych pełni

funkcję metanormy kolizyjnej, z której wynika nakaz ich stosowania. Nie należy mylić unormowania kolizyjnego z podziałem zadań orzeczniczych między sądami państw członkowskich na podstawie norm merytorycznych rozporządzeń europejskich, które nie wskazują na prawo właściwe decydujące o istnieniu jurysdykcji, ale bezpośrednio poprzez łączniki jurysdykcyjne wyznaczają sądy lub sąd państwa członkowskiego jako właściwy międzynarodowo.

- 12 12. Kolizyjna natura norm jurysdykcyjnych.** Zwolennicy kolizyjnej natury przyjmują, że norma jurysdykcyjna, wskazując sprawy objęte kompetencją orzeczniczą sądów polskich (zasięg jurysdykcji sądów polskich), jednocześnie rozgranicza jurysdykcję własną od jurysdykcji sądów różnych państw (*J. Jodłowski*, Kilka kwestii, s. 101). Według *J. Rajskego* „normy kolizyjnego prawa jurysdykcyjnego” wskazują na właściwość sądów danego państwa do rozpoznawania spraw cywilnych (*J. Rajski*, „Pobyt” jako łącznik, s. 751). W tym samym kontekście wypowiada się *H. Trammer*, uznając normy regulujące właściwość sądownictwa danego państwa za jednostronne normy kolizyjno-jurysdykcyjne (*H. Trammer*, W sprawie perpetuacji, s. 123, 127). Zdaniem *S. Soltysińskiego* normy jurysdykcyjne rozstrzygają o kolizji kompetencji procesowej, przy czym zastrzega, że wystarcza potencjalna kolizja (*S. Soltysiński*, Recenzja, Maksymilian Pazdan: Prawo prywatne międzynarodowe, s. 111–112). Kolizyjność norm jurysdykcyjnych dostrzega się zatem w ich funkcji rozgraniczenia właściwości międzynarodowej sądownictwa różnych państwa – tak jak prawo kolizyjne (prywatne) jest „prawem o prawie”, to prawo jurysdykcyjne jest „prawem o sądzie”, ponieważ decyduje, sądownictwo jakiego państwa jest właściwe międzynarodowo do rozpoznania sprawy cywilnej. W takim ujęciu przepisy jurysdykcyjne są funkcjonalnie zbieżne z przepisami kolizyjnymi, wyznaczają bowiem w przestrzeni sądy powołane do rozstrzygania sprawy. Do tej samej grupy zaliczyć należy pogląd, iż norma jurysdykcyjna jest podstawą do stosowania przez sąd prawa procesowego obowiązującego w jego siedzibie.
- 13 13. Merytoryczna natura norm jurysdykcyjnych.** Według odmiennego poglądu, normy jurysdykcyjne to normy merytoryczne, które stanowią jedynie podstawę kompetencyjną orzekania w sprawie. Ten drugi pogląd jest trafny. Normy jurysdykcyjne w przeciwieństwie do norm kolizyjnych prawa prywatnego nie wskazują na właściwe prawo, ale na sądy państwa powołane do orzekania w sprawie cywilnej. Unormowanie jurysdykcji krajowej nie ma znaczenia repartycyjnego, ale regulatywne w tym znaczeniu, że każde państwo samodzielnie i władczo określa kompetencje wyłącznie własnego sądownictwa. Teza, iż regulacja jurysdykcji krajowej prowadzi do podziału zadań orzeczniczych, rozgraniczenia kompetencji sądów różnych państw, stawia pod znakiem zapytania sensowność podziału na *facultas iurisdictionis* i międzynarodową właściwość, skoro normy krajowe delimitowałyby atrybucje suwerennych państw. Sąd stosuje własne prawo procesowe niezależnie od uprzedniego prawidłowego ustalenia jurysdykcji krajowej. Stosowanie merytorycznych przepisów prawa procesowego nie jest uzależnione od istnienia jurysdykcji krajowej, ale w związku ze zastosowaniem kolizyjnej normatywnej zasady *lex fori processualis*. Sąd stosuje wszakże własne przepisy nawet wtedy, gdy nie ma jurysdykcji krajowej, choćby w celu jej ustalenia (zob. *A. Torbus*, Umowa jurysdykcyjna, s. 94 i cyt. tam literatura i orzecznictwo).
- 14 14. Wykładnia (kwalifikacja) norm jurysdykcyjnych.** Z konieczności w sprawach z elementem zagranicznym powstaje konieczność stosowania przepisów prawa właściwego wskazanych przez normy kolizyjne prawa prywatnego. Stosowanie

przepisów prawa właściwego (obcego) jako podstawy orzeczenia w sprawie nie jest tożsame z ustalaniem prawa właściwego w celu subsumpcji określonych stanów faktycznym do pojęć hipotez norm jurysdykcyjnych czy ewentualnie pojęć opisanych w łącznikach tych norm. Jest zrozumiałe, że otwarcie interpretacji pojęć norm jurysdykcyjnych na prawo obce może spowodować konieczność koncentracji na aspekcie jurysdykcyjnym, zamiast na przedmiocie sporu.

15. Metody wykładni (kwalifikacji) pojęć norm jurysdykcyjnych. W doktrynie 15 brak jednolitego stanowiska, zarówno co do kwalifikacji pojęć nacechowanych procesowo, jak i materialnoprawnie.

16. Metoda *lex fori* (pojęcia procesowe). Kwalifikacji pojęć nacechowanych 16 procesowo norm międzynarodowego postępowania cywilnego należy dokonywać z uwzględnieniem ich znaczenia w innych częściach KPC (*J. Jodłowski*, Głosa do orzeczenia SN z 22.IX.1966 r., III CR 150/65, PiP 1966, Nr 3, s. 534; *tenże*, Orzecznictwo SN z zakresu międzynarodowego postępowania, s. 559). Z drugiej jednak strony podkreśla się, że należy formułować stanowisko elastyczne uwzględniające funkcję i cel transgraniczny określonej konstrukcji procesowej w oderwaniu od szczegółowych norm krajowych (*J. Jodłowski*, Głosa do postanowienia SN z 7.12.1973 r., II CZ 181/73, PiP 1976, Nr 12, s. 70; *A.N. Makarov*, Theorie und Praxis der Qualifikation, s. 150–151, 160).

17. Metoda kombinowana (pojęcia materialnoprawne). Według jednego z poglą- 17 dów należy stosować prawo polskie także dla ustalenia znaczenia pojęć nacechowanych materialnoprawnie (post. SN z 17.1.2002 r., III CZP 77/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 139; post. SA w Katowicach z 9.12.1999 r., I ACz 997/99, OSA 2001, Nr 1, poz. 4; tak również *W. Skierkowska*, Międzynarodowe postępowanie cywilne, s. 14–15). W uzasadnieniu postanowienia z 5.1.2001 r. Sąd Najwyższy zaproponował koncepcję, aby pojęcia materialnoprawne hipotez norm jurysdykcyjnych „kwalifikować” według norm *fori*, ale w celu ustalenia łącznika miejsca wykonania zobowiązania zastosować normę kolizyjną prawa prywatnego (post. SN z 5.1.2001 r., I CKN 1180/00, OSNC 2001, Nr 7–8, poz. 112).

18. Metoda *legis causae*. Zdaniem *M. Czepelaka*, jeżeli wychodzi się z zało- 18 żenia konieczności sięgania do norm merytorycznych regulujących kwestie natury prywatnoprawnej, to konsekwentnie należałoby stosować *legis causae* wskazane przez normę kolizyjną prawa prywatnego międzynarodowego zarówno dla wykładni pojęć hipotez norm jurysdykcyjnych, jak i łącznika (*M. Czepelak*, Głosa do postanowienia SN z 5.1.2001 r., I CKN 1180/00, Rej. 2003, Nr 11, s. 182–183; *tenże*, Głosa do postanowienia SN z 17.1.2002 r., III CZP 77/01, Rej. 2003, Nr 12, s. 170).

19. Dyrektywa wykładni funkcjonalnej. Punktem odniesienia powinna być 19 dyrektywa możliwie najszerzej funkcjonalnej wykładni pojęć norm jurysdykcyjnych, w tym również z wykorzystaniem dorobku orzecznictwa TSUE. Zdaniem SN, jeżeli sąd uznał, że autonomiczna wykładnia przyjęta w orzecznictwie TSUE wyklucza z zakresu zastosowania wówczas obowiązującego rozporządzenia Rady Nr 44/2001. *De lege lata* ten pogląd sądu jest w pełni miarodajny dla stosowania rozporządzenia Nr 1215/2012 – zob. poniżej pkt 20, ppkt 11) sprawę majątkową między małżonkami, to wówczas w celu uniknięcia konfliktu kwalifikacji sąd polski powinien pozytywnie rozstrzygnąć o istnieniu jurysdykcji krajowej, kierując się wnioskami autonomicznej wykładni (post. SN z 9.4.2008 r., V CSK 419/07, Legalis).

20 20. Wyłączenie stosowania przepisów KPC. Przepisy zawarte w części czwartej KPC są stosowane, o ile sytuacje objęte zakresem ich uregulowania nie są poddane właściwości przepisów unijnego prawa procesowego lub wiążących Polskę konwencji międzynarodowych (art. 91 ust. 2 i 3 Konstytucji RP). Przepisy prawa unijnego nie tworzą zamkniętego oraz spójnego systemu europejskiego prawa procesowego. Z tego względu nie jest wykluczone stosowanie przepisów KPC, o ile są one wskazane jako właściwe przez przepisy prawa unijnego (np. art. 35 rozporządzenia Nr 1215/2012 dopuszcza ustalanie jurysdykcji krajowej w sprawach o zabezpieczenie na podstawie przepisów państw członkowskich, A. *Torbus*, *Jurysdykcja krajowa*, s. 76–77). Dla stosowania przepisów KPC istotne znaczenie mają lub będą miały następujące akty prawa unijnego:

- 1) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 2015/848 z 20.5.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L Nr 141, s. 19);
- 2) rozporządzenie Nr 1206/2001;
- 3) rozporządzenie Rady (WE) Nr 743/2002 z 25.4.2002 r. ustanawiające ogólne ramy działań Wspólnoty w celu ułatwienia wprowadzenia w życie współpracy sądowej w sprawach cywilnych (Dz.Urz. UE L Nr 115, s. 1);
- 4) rozporządzenie Nr 2201/2003;
- 5) rozporządzenie Nr 805/2004;
- 6) rozporządzenie Nr 1896/2006;
- 7) rozporządzenie Nr 861/2007;
- 8) rozporządzenie Nr 1393/2007;
- 9) rozporządzenie Nr 4/2009;
- 10) rozporządzenie Nr 650/2012;
- 11) rozporządzenie Nr 1215/2012;
- 12) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 542/2014 z 15.5.2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) Nr 1215/2012 w zakresie zasad mających zastosowanie do Jednolitego Sądu Patentowego i Trybunału Sprawiedliwości Beneluksu (Dz.Urz. UE L Nr 163, s. 1);
- 13) rozporządzenie Nr 655/2014;
- 14) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2421 z 16.12.2015 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 861/2007 ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń oraz rozporządzenie (WE) Nr 1896/2006 ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L Nr 341, s. 1). Ma zastosowanie od 14.7.2017 r.;
- 15) rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z 24.6.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz.Urz. UE L Nr 183, s. 1 ze zm.). Ma zastosowanie od 29.1.2019 r. (Polska nie przystąpiła do tego rozporządzenia);
- 16) rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z 24.6.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz.Urz. UE L Nr 183, s. 30 ze zm.). Ma zastosowanie od 29.1.2019 r. (Polska nie przystąpiła do tego rozporządzenia).

21 21. Relacja między prawem unijnym a konwencjami międzynarodowymi. Relacja ta jest regulowana przez ogólne reguły przechodnie albo przepisy prawa

unijnego. W określonych wypadkach właściwe są przepisy konwencji (zob. art. 71 ust. 1 rozporządzenia Nr 1215/2012), takim aktem jest np. Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) i Protokół podpisania, sporządzone w Genewie 19.5.1956 r., Dz.U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238 ze zm. (zob. A. Torbus, Europejski system jurysdykcyjny, s. 306 i n.). Wykaz umów międzynarodowych, które w stosunkach między państwami członkowskim zastały zastąpione przez rozporządzenia unijne, jest wymieniany w wykazach do tych rozporządzeń (np. informacje, o których mowa w art. 76 rozporządzenia Nr 1215/2012, lub są wskazane bezpośrednio w rozporządzeniu – art. 60 rozporządzenia Nr 2201/2003).

22. Konwencje, do których przystąpiła Unia Europejska. Unia Europejska przyznała sobie prawo do zawierania traktatów w imieniu państw członkowskich (zob. opinia TSWE Nr C-1/03 z 7.2.2006 r.; art. 81 ust. 3 akapit pierwszy w zw. z art. 218 ust. 6 akapit drugi lit. b i art. 218 ust. 8 akapit drugi zd. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej opublikowanego w Dz.Urz. UE C z 2016 r. Nr 202, s. 1). Z tego względu Rzeczpospolitą Polską wiąże Konwencja lugańska z 2007 r. – Konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z 30.10.2007 r. (Dz.Urz. UE L z 2009 r. Nr 147, s. 1). Konwencja ta zastąpiła Konwencję lugańską z 1988 r., i weszła w życie między UE (tym samym i Polską) a Norwegią i Danią 1.1.2010 r., Szwajcarią 1.1.2011 r. oraz Islandią 1.5.2011 r. Zob. również: decyzja 2009/941/WE z 30.11.2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Protokołu haskiego z 23.11.2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych; decyzja 2011/432/UE z 9.6.2011 r. w sprawie zatwierdzenia w imieniu Unii Europejskiej Konwencji haskiej z 23.11.2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny; decyzja 2014/887/UE z 4.12.2014 r. w sprawie zatwierdzenia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji haskiej z 30.6.2005 r. o umowach dotyczących właściwości sądu (obecnie jest wiążąca tylko między państwami członkowskimi, poza Danią – pkt 7 wyżej wymienionej Decyzji, i Meksykiem).

II. Ciągłość jurysdykcji krajowej (*perpetuatio iurisdictionis*)

1. Cel regulacji. Komentowany przepis art. 1097 KPC reguluje ciągłość, stabilizację jurysdykcji krajowej (*perpetuatio iurisdictionis – fori internationalis*). Stan istniejący na początku postępowania może ulec zmianie, w następstwie której mogą być unicestwione istniejące podstawy jurysdykcji krajowej lub mogą one zaistnieć w toku postępowania (zmiana miejsca zamieszkania, zmiana obywatelstwa, wygaśnięcie praw majątkowych, zmiana miejsca położenia przedmiotu, o który toczy się spór). Brak regulacji perpetuacji jurysdykcji prowadziłyby do konieczności umorzenia postępowań, mimo istnienia podstaw jurysdykcyjnych *a limine litis*, i w konsekwencji do konieczności wszczęcia postępowania przed sądem innego państwa. Wówczas realizacja prawa do sądu byłaby z oczywistych względów istotnie osłabiona.

2. Następcze uzupełnienie podstaw jurysdykcji. W myśl przepisu art. 1097 § 2 KPC brak pierwotny jurysdykcji krajowej nie uzasadnia odrzucenia pozwu, jeżeli jej podstawy powstały w toku postępowania.

3. Czasowe powiązanie sprawy z jurysdykcją sądów polskich. Konieczność regulacji ciągłości jurysdykcji wynika również z konstrukcji w normach jurysdykcyjnych tzw. subokreślnika temporalnego, który wyznacza powiązanie sprawy z państwem *fori*

w określonym czasie [zob. A. Hrycaj, w: H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Kodeks, t. V, 2013, s. 42; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa*, s. 424]. Normy jurysdykcyjne nie zawsze posługują się subokreślnikiem temporalnym wskazującym na określony moment powiązania, nawet odległy w czasie i niezależny od późniejszych wydarzeń relewantnych prawnie (art. 1108 KPC, post. SN z 11.4.2014 r., I CSK 325/13, Legalis). W razie braku precyzyjnego uregulowania subokreślnika należałoby przyjąć, że w całym czasie postępowania musi istnieć powiązanie sprawy z terytorium państwa sądu (np. art. 1103 KPC; zob. P. Mostowik, *Władza rodzicielska*, s. 195). Wówczas, zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny, możliwy jest na gruncie międzynarodowego procesu odpowiednik tzw. konfliktu ruchomego, który prowadzi do zmiany „statutu jurysdykcyjnego” i tym samym do unicestwienia jurysdykcji sądów jednego państwa i powstania powiązania jurysdykcyjnego z sądami innego państwa [G. Breuleux, *Internationale Zuständigkeit*, s. 51, tak, jak sądzę w domyśle, J. Cagara, *Udział cudzoziemca*, s. 838. Zob. odnośnie do tego rodzaju konfliktu ruchomego w prawie prywatnym międzynarodowym Ł. Żarnowiec, w: M. Pazdan (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 20A, 2014, s. 401 i n.]. To oczywiście może prowadzić do wszczęciu postępowania do wyłączenia powiązania sprawy z jurysdykcją sądów innego państwa. Dzięki perpetuacji unicestwienie okoliczności decydujących o łączności w czasie sprawy z jurysdykcją sądów polskich nie ma wpływu na kompetencję orzeczniczą (art. 1097 § 1 KPC).

- 26 4. **Czasookres ciągłości jurysdykcji krajowej.** Artykuł 1097 § 1 KPC nie wprowadza pojęcia wszczęcia postępowania, w tym zakresie konieczne jest sięgnięcie do przepisów postępowania rozpoznawczego (art. 165 § 2–4, art. 466, 506, 511 § 1 KPC; zob. post. SN z 17.1.2002 r., III CZP 77/01, Legalis). Wniosek uczestnika inicjuje postępowanie nieprocesowe, co uzasadnia tezę, że złożenie do sądu wniosku wywołuje te same skutki co wniesienie pozwu (K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, s. 167). Tak jak w wypadku międzynarodowej zawisłości sprawy, ciągłość jurysdykcji wieńczy prawomocne zakończenie postępowania w sprawie.

III. Podstawy ciągłości jurysdykcji krajowej

- 27 1. **Odpadnięcie podstaw faktycznych opisanych w łączniku norm jurysdykcyjnych.** Przepisy KPC nie określają, co należy rozumieć przez podstawy jurysdykcji. *Prima facie* nie wpływa na perpetuację zmiana okoliczności faktycznych, które odnoszą się do łączników jurysdykcyjnych (np. zmiana miejsca zamieszkania pozwanego). O ile taki łącznik został prawidłowo ustalony na moment wszczęcia postępowania, o tyle jego późniejsze unicestwienie nie ma znaczenia dla ciągłości jurysdykcji (post. SN z 17.1.2002 r., III CZP 77/01, Legalis).
- 28 2. **Odpadnięcie podstaw faktycznych opisanych w pojęciach hipotez norm jurysdykcyjnych.** Inną kwestią jest zmiana okoliczności faktycznych współtworzących materiał sprawy, które wpływają na kwalifikację prawną roszczenia procesowego i podporządkowanie go do pojęć hipotez norm jurysdykcyjnych.

Na wstępie należy zaznaczyć, że hipotezy (zakresy) norm jurysdykcyjnych posługują się pojęciami zbiorczymi, które nie są co do zasady nazwami szczegółowymi żądań roszczeń procesowego (art. 1103¹ § 1 KPC – sprawy małżeńskie, art. 1103³ § 1 KPC – sprawy o alimenty, art. 1103⁴ § 1 KPC – sprawy z zakresu prawa pracy). Odmienne roszczenia procesowe, nawet przy identyczności żądania (np. zasądzenia świadczenia pieniężnego), mogą być objęte desygnatami tej samej sprawy wskazanej w normie

jurysdykcyjnej. Sąd, badając istnienie jurysdykcji krajowej, dokonuje kwalifikacji prawnej dochodzonego roszczenia w celu podporządkowania go do hipotezy normy jurysdykcyjnej (sprawa z zobowiązań *ex contractu* albo z czynu niedozwolonego – art. 1103⁷ pkt 1 albo pkt 2 KPC). Kwalifikacja prawna roszczenia procesowego umożliwia ustalenie łącznika jurysdykcyjnego (np. miejsce wykonania zobowiązania *ex contractu* art. 1103⁷ pkt 1 KPC). Dochodzone roszczenie procesowe jest zatem punktem odniesienia dla stosowania normy jurysdykcyjnej, ale nie jest tożsame z pojęciami hipotezy tej normy. Naturalnie kwestią sporną pozostaje podporządkowanie określonych roszczeń do tego samego „pojęcia zbiorczego”, co oczywiście może przekładać się na istnienie lub zakwestionowanie jurysdykcji (np. zdaniem SN roszczenie regresowe z art. 140 § 1 KRO nie jest sprawą o alimenty w rozumieniu art. 1103³ § 1 KPC, post. SN z 17.1.2002 r., III CZP 77/01, Legalis). Jednak w uchw. SN(7) z 16.12.2015 r., (III CZP 77/15, Legalis) stwierdzono, że roszczeniem regresowe, mimo że nie jest roszczeniem o świadczenie alimentacyjne, jest roszczeniem mieszczącym się w pojęciu spraw o alimenty w rozumieniu art. 398² § 2 pkt 1 KPC.

3. Zmiana przez sąd w trakcie postępowania kwalifikacji prawnej sprawy. 29

W razie zmiany podstawy faktycznej żądania powództwa lub samego żądania prowadzących do przekształcenia powództwa może zaistnieć konieczność nie tyle zmiany pierwotnej oceny istnienia jurysdykcji, co raczej ustalenia jurysdykcji dla zmienionego roszczenia procesowego lub nowego roszczenia procesowego. Chyba taką sytuację mógł mieć na myśli *K. Piasecki*, pisząc o zmianie „statutu jurysdykcyjnego” (*K. Piasecki*, Kodeks postępowania cywilnego, t. IV, 2013, komentarz do art. 1097, Nb 6).

4. **Zmiana przepisów prawnych.** Dyskusyjne pozostaje, czy zmiany w toku 30 postępowania przepisów decydujących o jurysdykcji krajowej, które jako *lex lata* wykluczają jurysdykcję, należy zaklasyfikować jako przyczyny odpadnięcia jurysdykcji. Wydaje się, że jako punkt wyjścia należy przyjąć za trafny pogląd, że odpadnięcie podstawy prawnej w następstwie zmiany przepisów nie mieści się w zakresie uregulowania art. 1097 § 1 KPC, ale jest kwestią przyporządkowaną do procesowych reguł intertemporalnych (*K. Weitz*, Jurysdykcja krajowa, s. 421). W konsekwencji również powstanie nowej podstawy prawnej w toku postępowania w wyniku wejścia w życie nowych przepisów nie byłoby objęte zakresem zastosowania art. 1097 § 2 KPC. Decydujące znaczenie mają przepisy przechodnie, o ile zostały przyjęte w ustawie nowelizującej dotychczasowy stan prawny. Przykładem szczegółowego wobec art. 1097 KPC uregulowania jest przepis art. 8 ZmKPC z 5.12.2008 r.

Na mocy art. 8 ust. 1 tej ustawy jej przepisy są stosowane w postępowaniach wszczętych po wejściu w życie nowelizacji. W myśl przepisu art. 8 ust. 2 i 3 ZmKPC z 5.12.2008 r. istnienie jurysdykcji w postępowaniu wszczętym przed wejściem w życie nowych przepisów ocenia się na podstawie dawnego lub nowego prawa *in favorem iurisdictionis*.

5. **Zmiana podstaw prawnych natury procesowej decydujących o skuteczności 31 zawarcia umowy jurysdykcyjnej.** Kwestią odrębną jest ustalanie prawa właściwego dla umowy jurysdykcyjnej w razie zmiany przepisów po jej zawarciu, ale przed wszczęciem postępowania. Sąd Najwyższy w orzeczeniu dotyczącym prawa właściwego dla oceny skuteczności zapisu na sąd polubowny wyszedł z założenia, że procesowo-materialna natura tej czynności prawnej uzasadnia zastosowanie przepisów KPC wprowadzonych do Kodeksu ustawą z 28.7.2005 r. (ustawa z 28.7.2005 r.

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 178, poz. 1478), o ile postępowanie przed sądem zostało wszczęte po wejściu w życie nowelizacji (post. SN z 22.2.2007 r., IV CSK 200/06, Legalis). Zbliżone stanowisko zajął TSUE, podkreślając, że dla oceny skuteczności umowy jurysdykcyjnej właściwe jest prawo obowiązujące w chwili wytoczenia powództwa, gdyż w momencie zawarcia umowy nie powstają skutki prawne, ale „opcja jurysdykcyjna” (wyr. z 13.11.1979 r. w sprawie Nr 25/79, *Sanicentral GmbH v. René Collin*, Legalis, Nb 6). Za trafne należy uznać stanowisko bazujące na zasadzie zaufania, głoszące konieczność uwzględniania stanu prawnego istniejącego w chwili zawarcia umowy jurysdykcyjnej. Znajduje ono uzasadnienie w art. XV § 2 ustawy przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego z 17.11.1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 297), w myśl którego czynności dokonane w czasie przed wejściem w życie Kodeksu postępowania cywilnego są skuteczne, jeżeli odpowiadają przepisom dotychczasowym (o znaczeniu reguł intertemporalnych zawartych w tej ustawie zob. post. SN z 10.1.2007 r., I CZ 114/06, Legalis). Powołany przepis nie wyklucza stosowania nowych przepisów, o ile pozwalają one na ocenę zawarcia umowy, mimo że nie odpowiada ona wymogom przewidzianym przez przepisy uchylone.

- 32 6. Zmiany przedmiotowe.** Zmiany przedmiotowe są relewantne dla stabilizacji jurysdykcji, jeżeli prowadzą do zmiany kwalifikacji prawnej dochodzonego roszczenia albo do dochodzenia nowego roszczenia w miejsce lub obok zgłoszonego w pozwie. Od zmiany przedmiotowej należy odróżnić klasyfikację sprawy w ramach ustalania podstaw orzeczenia (art. 328 § 2 KPC). Sąd Najwyższy uznał, że zasądzenie świadczenia na podstawie art. 405 KC nie wymaga zmiany powództwa w rozumieniu art. 193 KPC, mimo że pierwotnie powód domagał się zasądzenia roszczenia *ex contractu* (wyr. SN z 11.3.2010 r., IV CSK 401/09, Legalis). W takiej sytuacji mamy jednak do czynienia z innym łącznikiem jurysdykcyjnym niż w razie dochodzenia roszczenia *ex delicto* (art. 1103⁷ pkt 2 KPC). Przyjmując *ad hoc* prawidłowość stanowiska SN, w takiej sytuacji brak przekształcenia przedmiotu postępowania prowadzi do wniosku, że od początku strona żądała zasądzenia świadczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, a sąd jest władny samodzielnie dokonać kwalifikacji prawnej podstawy orzekania (*da mihi fatum, dabo tibi ius*, art. 328 § 2 w zw. z art. 316 § 1 KPC; wyr. SN z 2.12.2011 r., III CSK 136/11, Legalis).

Jeżeli powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego (art. 193 § 3 KPC), nie sposób wskazać ciągłości datowanej na wszczęcie postępowania (art. 1097 § 1 KPC), nie zachodzi również sytuacja, kiedy w trakcie postępowania powstaje podstawa jurysdykcji dla już rozpoznawanej sprawy (art. 1097 § 2 KPC), skoro powód zwraca się o rozpoznanie nowego roszczenia. W takiej sytuacji ciągłość jurysdykcji datuje się od momentu zgłoszenia nowego roszczenia, które jest w tym zakresie tożsame z wytoczeniem nowego powództwa. W pierwszym rzędzie należy wskazać na odmienną redakcję art. 1097 § 1 oraz art. 15 § 1 KPC. Według art. 1097 § 1 stan perpetuacji datuje się od wszczęcia postępowania, natomiast w myśl art. 15 § 1 KPC od wniesienia pozwu. Powinno się potraktować obie frazy jako synonimiczne, jeżeli chodzi o postępowania skargowe. Słusznie redakcje obu przepisów nie są identyczne, jako że art. 1097 § 1 dotyczy również postępowań nieprocesowych wszczynanych z urzędu. Tego rodzaju zmiana powództwa w toku postępowania jest równoznaczna z wniesieniem innego powództwa obejmującego roszczenie nowe (wyr. SN z 4.2.2015 r., IV CSK 188/14, Legalis), co prowadzi do wniosku, że powstają

skutki identyczne jak przy wszczęciu postępowania (*T. Wiśniewski*, Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2013, s. 92).

7. Następstwo procesowe. Za dominujące należy uznać stanowisko, że w wypadku sukcesji pod tytułem ogólnym w toku trwającego procesu, następstwo natury materialnoprawnej wtóruje z mocy prawa następstwo procesowe [wstąpienie spadkobierców; połączenie spółek, *K. Opustil, M. Spyra*, w: *M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka* (red.), Europejskie prawo spółek, s. 308 i n.; *M. Spyra*, Transgraniczna sukcesja stosunków korporacyjnych, w: *Węzłowe Problemy prawa handlowego*, Szczecin–Międzyzdroje 2007, s. 389; *A. Torbus*, w: *A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz* (red.), Prawo restrukturyzacyjne, s. 1169]. Odmiennie kształtuje się sytuacja następcy pod tytułem szczególnym, którego interes prawny wejścia do procesu przeciwstawiony jest wynikającej z art. 192 pkt 3 KPC regule stabilizacji stosunku procesowego. Zbycie rzeczy lub prawa nie pozbawia strony procesu ani legitymacji formalnej, ani materialnej, tym niemniej nie jest wykluczone, że w ślad za następstwem materialnoprawnym dojdzie do wstąpienia do procesu nabywcy rzeczy lub prawa. Na mocy art. 192 pkt 3 KPC niezbędna jest zgoda drugiej strony na wstąpienie nabywcy w miejsce pierwotnej. Od następstwa procesowego będącego skutkiem następstwa prawnego odróżnia się następstwo procesowe, które nie wymaga uprzedniej sukcesji prawnomaterialnej (np. wejście w miejsce strony interwenienta ubocznego, art. 83 KPC; dopozwanego w miejsce pierwotnie pozwanego, art. 194 § 2 KPC; osoby wezwanej w miejsce powoda, art. 196 § 2 KPC). Cechą łączącą oba rodzaje następstwa procesowego jest wstąpienie następcy w sytuację procesową poprzednika, tak jak gdyby był stroną przed wstąpieniem (*W. Broniewicz, A. Marciniak*, Postępowanie cywilne, s. 190). Konsekwencją kontynuacji sytuacji poprzednika jest również niezakłócona ciągłość jurysdykcji. Jest to tym bardziej oczywiste, że nie ulega zmianie sam przedmiot żądania pozwu (wyr. SN z 18.4.1968 r., III PRN 86/67, Legalis).

8. Dopozwanie, zapozwanie, zawiadomienie. W razie wejścia do procesu nowego podmiotu w charakterze powoda lub pozwanego, gdy nie jest możliwe następstwo procesowe, powstaje kwestia, czy tego rodzaju zmiana podmiotowa wpływa na perpetuację jurysdykcji. W wypadku współuczestnictwa koniecznego, czy to biernego, czy czynnego (art. 195 § 1 KPC), wejście tych podmiotów do procesu nie wpływa na ciągłość jurysdykcji, o ile istniała przed tym zdarzeniem jurysdykcja krajowa wobec już uczestniczącego w sprawie litiskonsorcjanta (art. 1103¹⁰ § 2 KPC). Jeżeli natomiast wejście do postępowania „nowego współuczestnika” jest równoznaczne z zaistnieniem okoliczności decydujących o istnieniu łącznika jurysdykcyjnego (np. łącznik *forum domicilii* – zapozwanie współuczestnika mającego miejsce zamieszkania w Polsce), wówczas zastosowanie znajdzie art. 1097 § 2 KPC. Nie znajdzie zastosowania art. 1103¹⁰ § 2 KPC, który dotyczy tylko współuczestnictwa materialnego, a nie postaci wielopodmiotowej strony procesu, co do której stosuje się przepisy o współuczestnictwie odpowiednio (tzw. współuczestnictwo nienazwane) (*W. Broniewicz*, Następstwo procesowe, s. 46).

Poza przekształceniem w ramach współuczestnictwa materialnego zawiadomienie, dopozwanie czy zapozwanie powoduje, że należy badać jurysdykcję krajową w chwili skutecznego wejścia do procesu nowych podmiotów, jako że te zdarzenia wywołują skutki jak w wypadku wniesienia pozwu (art. 198 § 1 i 2 w zw. z art. 1097 § 2 KPC; wyr. SN z 3.12.1971 r., III CRN 376/71, Legalis). Wydaje się jednak, że zapoczątkowanie oddzielnej perpetuacji już po wszczęciu postępowania wobec

tych podmiotów będzie miało miejsce, jeżeli ich udział w procesie konstytuuje nowe powiązanie sprawy poprzez łączniki osobowe.

- 35 9. Cofnięcie pozwu wobec „pozornego” współuczestnika.** Przepisy KPC nie przewidują przeciwdziałania nadużyciu prawa w razie współuczestnictwa, kiedy celowo włącza się do sprawy pozornego litiskonsorcjanta, którego udział decyduje o istnieniu łącznika jurysdykcyjnego i tym samym perpetuacji jurysdykcji (art. 1097 § 2 KPC). W rezultacie sztuczne kreowanie jurysdykcji sądów polskich powoduje, że spór obiektywnie powiązany z innym państwem zostanie rozpoznany w Polsce, nawet jeżeli ostatecznie powództwo zostanie cofnięte wobec pozornego litiskonsorcjanta (*P. Grzegorzcyk*, *Jurysdykcja krajowa*, s. 227–228).
- 36 10. Immunitet sądowy.** Zarówno utrata, jak i nabycie immunitetu sądowego w toku postępowania nie wpływają bezpośrednio na ciągłość jurysdykcji krajowej. Wynika to z jednoznacznej koncepcji przyjętej przez polskiego ustawodawcę, który wyodrębnia podstawy kompetencyjne do rozpoznania sprawy przez sądy polskie w postaci jurysdykcji krajowej oraz *facultas iurisdictionis*. Utrata immunitetu lub jego nabycie odnosi się zatem do innej przesłanki procesowej niż jurysdykcja krajowa (*P. Grzegorzcyk*, *Immunitet państwa*, s. 392). Nadmienić należy, że *de lege lata* art. 1113 zd. 2 KPC nie pozostawia wątpliwości, iż kwestia immunitetu ma znaczenie w postępowaniu nieprocesowym (przed 2009 r. dominowało stanowisko przeciwne, zob. *J. Korzan*, *Postępowanie nieprocesowe*, s. 65 i 66; zob. uwagi do art. 1111 i 1113 KPC). W tych zatem sprawach zarówno procesowych, jak i nieprocesowych, w których nie uwzględnia się immunitetu (art. 1111 § 2 i art. 1112 § 2 KPC), w pełnym zakresie znajdują zastosowanie przepisy o perpetuacji jurysdykcji krajowej. W wypadku pozwania podmiotu objętego immunitetem sądowym, zrzeczenie się tegoż (art. 1114 KPC) jest równoznaczne z powstaniem podstawy jurysdykcji krajowej (art. 1097 § 2 KPC).
- 37 11. Sprawy depozytowe.** W sprawach depozytowych przy założeniu kontynuacji jednego postępowania depozytowego, sądy polskie, które mają kompetencje do rozpoznawania i rozstrzygania sprawy od chwili złożenia wniosku o zezwolenie na zdeponowanie przedmiotu świadczenia, dysponują jurysdykcją krajową do momentu, w którym przedmiot znajduje się w depozycie. Tym samym ciągłość jurysdykcji odnosi się również do wniosku o wydanie przedmiotu z depozytu (*K. Markiewicz*, *Postępowanie w sprawach depozytowych*, s. 182–193).
- 38 12. Sprawy podziałowe.** W tych postępowaniach nieprocesowych zgodnie z przepisem art. 618 § 2 KPC ma miejsce obligatoryjna kumulacja roszczeń procesowych (post. SN z 24.2.2004 r., III CK 205/02, *Legalis*; tak pośrednio również uchw. SN z 24.9.1981 r., III CZP 29/81, *Legalis*). Normatywna zasada kompleksowości rozstrzygnięcia wyrażona w art. 618 § 2 i 3 KPC jest koherentna z zasadą jedności spadku (art. 1038 § 1 KC), która poprzez odesłanie na mocy art. 46 KRO obowiązuje również w postępowaniu o podział majątku wspólnego. Sąd Najwyższy sformułował tezę, iż wszystkie sprawy rozpoznawane w ramach postępowania o zniesienie współwłasności składają się na jedną całość, co powoduje, że mamy w takich sytuacjach do czynienia z jedną sprawą podziałową (post. SN z 28.10.2004 r., III CK 423/04, *Legalis*). Z nakazu kompleksowości rozstrzygnięcia odnośnie do roszczeń, które tracą swą autonomiczność i są rozpoznawane w sprawie o podział spadku (art. 688 w zw. z art. 618 KPC), zniesienie współwłasności (art. 618 KPC), podział majątku wspólnego (art. 567 § 3 w zw. z art. 688 i w zw. z art. 618 § 1 i 2 KPC), wynika, iż jurysdykcja krajowa

dla rozpoznania tych roszczeń ustala według przepisów regulujących jurysdykcję krajową w postępowaniu nieprocesowym, nawet jeżeli „normalnie” są rozpoznawane w trybie procesowym. Jeżeli przed wszczęciem sprawy podziałowej zostały wszczęte postępowania odnoszące się do roszczeń objętych obligatoryjną kumulacją, to w myśl art. 618 § 2 KPC przekazuje się te samodzielne sprawy do dalszego rozpoznania sądowi prowadzącemu postępowanie o zniesienie współwłasności. Przekazanie nie oznacza utrzymania ciągłości jurysdykcji w postępowaniu podziałowym, ale przekazane sprawy są traktowane jako integralna część nowego postępowania, w którym odrębnie ustala się jurysdykcję krajową i tym samym dla tego postępowania ustala się odrębnie perpetuację jurysdykcji.

13. Stadium jurysdykcyjne postępowania zabezpieczającego. Rozróżnia się **39** dwa stadia postępowania zabezpieczającego. Pierwsze, stadium jurysdykcyjne, jest zwieńczone wydaniem postanowienia zabezpieczającego. Drugie stadium to etap wykonawczy (*K. Korzan*, *Sądowe postępowanie zabezpieczające*, s. 30). Rozważania o jurysdykcji krajowej w postępowaniu zabezpieczającym odnoszą się do stadium jurysdykcyjnego. Stadium wykonawcze jest podporządkowane przepisom jurysdykcyjnym regulującym jurysdykcję krajową w sprawach egzekucyjnych (art. 1110⁴ § 2 KPC). Nie istnieją przeszkody dla zastosowania art. 1097 w stadium jurysdykcyjnym postępowania zabezpieczającego, co nie wpływa na podstawę oddalenia wniosku, jeżeli odpadnięcie podstawy jurysdykcji eliminuje taki interes.

14. Ciągłość jurysdykcji – powództwo opozycyjne. Przepisu art. 1097 KPC **40** nie stosuje się w postępowaniu egzekucyjnym z tej oczywistej przyczyny, że przepisy z zakresu postępowania egzekucyjnego niejako z samej swojej natury mają ograniczony terytorialnie zasięg obowiązywania. Regulują one kompetencje natury władczej i przymusowej, które skutecznie mogą być wykonane wyłącznie na terytorium państwa, którego organy sprawują władzę egzekucyjną. Jakikolwiek akt natury podjęty na terytorium obcego państwa nie byłby zatem aktem uchybiającym przepisom o jurysdykcji krajowej, ale stanowiłby delikt międzynarodowego prawa publicznego. Jak długo zatem sposób egzekucji jest możliwy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, tak długo istnieje jurysdykcja dla czynności egzekucyjnych (*A. Torbus*, *Jurysdykcja krajowa*, s. 68).

Postępowanie wszczęte na skutek wniesienia powództwa opozycyjnego nie mieści się w pojęciu sprawy egzekucyjnej. Ustawa wymaga, aby w czasie wszczęcia postępowania istniał łącznik „przyszłej egzekucji” lub „prowadzonej egzekucji” (art. 1110⁴ § 3 KPC). Przepis art. 1110⁴ § 3 KPC nie posługuje się subokreślnikiem temporalnym wskazującym na określony moment powiązania sprawy opozycyjnej z jurysdykcją sądów polskich, a tym samym takie powiązanie formalnie powinno istnieć w trakcie całego postępowania. Jak już zostało wyjaśnione, dzięki perpetuacji jurysdykcji krajowej unicestwienie powiązania powoduje, że sąd nadal zachowuje jurysdykcję (odpadnięcie podstawy, art. 1097 § 1 KPC). Również postępowanie wszczęte wniesieniem skargi opozycyjnej objęte jest zakresem zastosowania art. 1097 KPC.

Art. 1098. [Zbieg jurysdykcji]

§ 1. Jeżeli sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawisła przed sądem państwa obcego wcześniej niż przed sądem polskim, sąd polski zawiesza postępowanie. Sąd nie zawiesza jednak postępowania, jeżeli orzeczenie, które ma wydać sąd państwa obcego, nie będzie spełniało przesłanek jego uznania

w Rzeczypospolitej Polskiej lub nie można oczekiwać, że postępowanie przed sądem państwa obcego zostanie prawomocnie zakończone w rozsądnym terminie.

§ 2. Po zakończeniu postępowania przed sądem państwa obcego, sąd umarza postępowanie, jeżeli orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu w Rzeczypospolitej Polskiej; w przeciwnym przypadku sąd postanowi podjąć postępowanie.

§ 3. Sąd na wniosek strony może także podjąć zawieszono postępowanie, jeżeli postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostało zakończone w rozsądnym terminie.

§ 4. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio do sprawy zawisłej przed innym niż sąd organem państwa obcego.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Uwagi wprowadzające	1–4	3. Stan zawisłości – system anglosaski	23
1. Stan prawny do 1.7.2009 r.	1	4. Moment zawisłości przed sądem polskim	24
2. Stan prawny od 1.7.2009 r.	2	V. Metody wyznaczenia momentu zawisłości przed sądem państwa obcego	25–29
3. Pojęcie zawisłości (litispendencja)	3	1. Metoda według <i>legis fori</i>	25
4. Czas zawisłości	4	2. Metoda według <i>legis causae</i>	26
II. Cele międzynarodowej zawisłości sprawy	5–8	3. Metoda podwójnej kwalifikacji	27
1. Unikanie sprzecznych orzeczeń	5	4. Powództwo torpedujące	28
2. Prejudycjalność	6	5. Umowa jurysdykcyjna	29
3. Unikanie pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych	7	VI. Tożsamość stron i przedmiotu postępowania	30–36
4. Ekonomia procesowa	8	1. Tożsamość podmiotowa	30
III. Zawisłość sprawy przed sądem lub organem państwa obcego	9–20	2. Prawo właściwe dla oceny tożsamości przedmiotowej (podwójna kwalifikacja)	31
1. Pojęcie sądu państwa obcego	9	3. Tożsamy cel powództw	32
2. Pojęcie organu państwa obcego	10	4. Podstawa prawna dochodzonych roszczeń	33
3. Tryb postępowania	11	5. Relacja między powództwem o ustalenie a powództwem o świadczenie	34
4. Powództwo wzajemne	12	6. Roszczenie ewentualne rozpoznawane przed sądem państwa obcego	35
5. Zarzut potrącenia	13	7. Artykuł 33 rozporządzenia Nr 1215/2012	36
6. Postępowanie zabezpieczające	14	VII. Przesłanki wyłączające uwzględnienie zawisłości sprawy w postępowaniu przed sądem państwa obcego	37–40
7. Postępowanie opozycyjne – uwaga wstępna	15	1. Prognozowana zdatność uznania orzeczenia sądu państwa obcego	37
8. Wytoczenie powództwa opozycyjnego przed sądem polskim	16	2. Rozsądny czas postępowania w sprawie zawisłej przed sądem państwa obcego	38
9. Wytoczenie powództwa opozycyjnego przed sądem państwa obcego	17	3. Gwarancja efektywnego i rzetelnego postępowania sądowego	39
10. Postępowanie przed sądami religijnymi	18	4. Skutki uwzględnienia zawisłości sprawy przed sądem państwa obcego	40
11. Postępowanie pojednawcze	19		
12. Sąd polubowny	20		
IV. Przesłanki zawisłości sprawy przed sądem zagranicznym	21–24		
1. Zasada pierwszeństwa (<i>principium prioritatis in tempore</i>)	21		
2. Ustalenie stanu zawisłości sprawy przed sądem państwa obcego (metoda według <i>legis fori</i>)	22		

I. Uwagi wprowadzające

1 1. Stan prawny do 1.7.2009 r. Pierwotna regulacja w KPC z 1964 r. nie przewidywała rozwiązywania pozytywnego konfliktu jurysdykcyjnego między sądem

polskim a sądem państwa obcego, przyznając bezwzględny prymat postępowaniu krajowemu. Wszczęcie postępowania przed sądem państwa obcego nie było przeszkodą procesową dla późniejszego wszczęcia postępowania w Polsce w tej samej sprawie, między tymi samymi stronami (dawny art. 1098 KPC). Przeszkodą dla wszczęcia postępowania przed sądem polskim, było uznanie orzeczenia zagranicznego przed wytoczeniem powództwa (dawny art. 1146 § 1 pkt 1 KPC). Przyjęte w KPC rozwiązanie ignorowania postępowania przed sądem państwa obcego z racji oczywistych nie miało znaczenia, jeżeli inaczej stanowiły przepisy umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska (dawny art. 1096 KPC). Niektóre z konwencji międzynarodowych przewidują zakaz wszczynania paralelnego postępowania przed sądem państwa konwencyjnego [np. art. 31 ust. 2 Konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) i Protokołu podpisania, sporządzone w Genewie 19.5.1956 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238 ze zm.); art. 56 § 2 Załącznika A. Przepisy ujednolicone o umowie międzynarodowego przewozu osób kolejami (CIV) do Konwencji o międzynarodowym przewozie kolejami (COTIF), t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 100, poz. 674 ze zm.; art. 21 konwencji lugańskiej z 2007 r.]

2. Stan prawny od 1.7.2009 r. Nowelizacja wprowadzona przez ZmKPC 2 z 5.12.2008 r. zmieniła dotychczasowy model. Obecnie według art. 1098 § 1 KPC uprzednie zawiśnięcie sprawy w postępowaniu przed sądem państwa obcego jest przesłanką zawieszenia postępowania przed sądem polskim. Ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie definicji legalnej odnoszącej się do określenia, kiedy następuje stan zawisłości międzynarodowej zarówno przed sądem państwa obcego, jak i przed sądem polskim. Brak również szczegółowego uregulowania kolizyjnego, według jakiego prawa dokonywać oceny tożsamości stron oraz przedmiotu obu postępowań. Stan zawisłości przed sądem innego państwa nie jest bezwzględną przesłanką procesową, a tym samym pominięcie zawisłości w innym państwie nie jest przyczyną nieważności postępowania. Mimo braku jednoznacznego uregulowania należy przyjąć, że stan zawisłości przed sądem państwa obcego uwzględnia się z urzędu (zob. m.in. K. Weitz, *Procesowe znaczenie*, s. 107).

3. Pojęcie zawisłości (litispendencia). Przepisy KPC posługują się odmiennymi **3** pojęciami „w toku sprawy” (art. 192 pkt 1 KPC), „sprawa jest w toku” (art. 199 § 1 pkt 2 KPC), „toczącej się sprawy” (art. 379 pkt 3 KPC) oraz „sprawa zawisła” (art. 1098 § 1 KPC). Zazwyczaj wymienione pojęcia uznaje się za synonimiczne na oznaczenie stanu powstałego po doręczeniu pozwu (zob. jednak odmienne ujęcie Ł. Błaszczak, „Stan sprawy w toku”, s. 154). Wobec różnych postaci wszczęcia postępowania nieprocesowego (wnioskowo i z urzędu) oraz ze względu na istnienie spraw z jednym uczestnikiem lub przystępowania kolejnych uczestników w toku tego postępowania wskazuje się, że stan zawisłości sprawy powstaje w momencie podjęcia przez sąd pierwszej czynności przygotowawczej zmierzającej do rozstrzygnięcia sprawy (M. Walasik, *Zawisłość sprawy*, s. 676). Z kolei zdaniem A. Marciniaka w razie wszczęcia postępowania nakazowego odpowiednie zastosowanie mają przepisy art. 192 KPC, poza dopuszczalnością powództwa wzajemnego [zob. A. Marciniak, w: A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. II, 2016, art. 484¹, Nb 8].

W doktrynie przyjęto dwa sposoby wyjaśniania litispendencia. Według pierwszej metody stan zawisłości to stan prawnoprosesowy, który po doręczeniu pozwu lub innym zdarzeniu procesowym kształtuje sytuację procesową stron postępowania przez przyznanie im pewnych uprawnień lub nałożenie na nie określonych ciężarów

procesowych oraz poprzez aktualizację określonych kompetencji sądu (zob. *J. Mucha*, Zawisłość sprawy, s. 67). Według drugiego ujęcia stan zawisłości (sprawy w toku) to pojęcie zbiorcze obejmujące wiązkę skutków pojawiających się na określonym etapie postępowania, którego początek wyznacza określone zdarzenie procesowe (wniesienie pozwu albo doręczenie pozwu pozwanemu). Dla celów komentarza pierwsza metoda jest raczej nieprzydatna, skoro celem analizy jest wyłącznie kwestia wpływu zawisłości sprawy przed sądem państwa obcego na paralelne postępowanie przed sądem polskim, która wyraża się w nakazie zawieszenia postępowania.

- 4 4. **Czas zawisłości.** O tym, jak długo trwa stan zawisłości przed sądem innego państwa, decyduje prawo obowiązujące w jego siedzibie. W tym zakresie należy uwzględnić odrębności wynikające z obcego prawa procesowego (np. w Niemczech w pewnych okolicznościach dopiero przekazanie akt do sądu rozpoznającego zarzut powoduje, że konstytuuje się nowa sprawa i jej zawisłość, § 696 ust. 1 niem. ZPO, wyr. BGH z 5.2.2009 r., III ZR 164/08, BGHZ Nr 179, s. 329). Stan zawisłości sprawy przed sądem polskim trwa do prawomocnego zakończenia postępowania, czy to w następstwie wydania orzeczenia niemerytorycznego (np. umorzenia postępowania), czy orzeczenia co do istoty (zob. *A. Olaś*, Umorzenie postępowania, s. 493–494).

II. Cele międzynarodowej zawisłości sprawy

- 5 1. **Unikanie sprzecznych orzeczeń.** Jest zrozumiałe, że orzeczenia w tej samej sprawie wydane przez sądy różnych państw mogą ze sobą kolidować w przestrzeni międzynarodowej. Taka kolizja powoduje, że przynajmniej w państwach wydania orzeczeń odmienne ich skutki będą się wykluczały. Czy taka kolizja jest do przewidzenia, decydują przepisy *fori*, które określają, w jakim zakresie orzeczenia pozostają ze sobą w kolizji.
- 6 2. **Prejudycjalność.** W niektórych państwach przyjmuje się, że dla oceny stanu zawisłości należy ograniczyć się do analizy wydanych *in futuro* prognozowanych „tenorów” orzeczeń co do istoty, ale już nie co do ich podstaw. Z tego względu przyjmuje się, że zasądzenie świadczenia nie jest sprzeczne z wyrokiem ustalającym nieistnienie umowy, z której w jednej ze spraw powód wywiódł swoje roszczenie o zasądzenie świadczenia. Jeżeli przyjmie się, że celowość *lis pendens internationalis* nie ogranicza się wyłącznie do uprzedniego wykluczenia spodziewanej kolizji między orzeczeniami w sprawie (kolizja „tenorów” orzeczeń), to wówczas *ratio legis* zawieszenia postępowania w później wszczętej sprawie sprowadza się do zapewnienia związania prejudycjalnego w tej sprawie orzeczeniem wydanym w zagranicznym postępowaniu wszczętym wcześniej. Prawomocne rozstrzygnięcie ustalające istnienie umowy jest w takim układzie prejudycjalne wobec orzeczenia w sprawie wszczętej później, w której powód domaga się zasądzenia świadczenia wynikającego z istnienia tego stosunku prawnego. W orzecznictwie niemieckim w sprawach krajowych dominuje pogląd, że wytoczenie powództwa o oświadczenie powoduje odpadnięcie interesu prawnego dla uwzględnienia wcześniej wytoczonego powództwa o ustalenie (przesłanką jest niedopuszczalność cofnięcia pozwu w sprawie o oświadczenie) Nie jest to zatem problem zawisłości, ale braku potrzeby ochrony prawnej (wyr. BGH z 7.7.1994 r., I ZR 30/92, NJW 1994, s. 3107). W razie istnienia możliwości cofnięcia pozwu w sprawie o świadczenie, sąd zawiesza postępowanie o ustalenie na mocy § 148 niem. ZPO. Zob. *U. Haas*, Rechtshängigkeitssperre und Sachzusammenhang, s. 183.

[Przejdź do księgarni →](#)